

Kovács Edina, Ceglédi Tímea, Bordás Andrea, Berei Emese Beáta, Hafičová Hedviga és Dubayová Tatiana: „Amit eddig nem is tudtam magamról”: Reflektív kutatás. A reziliencia felismerése és erősítése kisgyermekektől kezdve elnevezésű projekt tréningmódszerének fejlesztése. Debrecen: Országos Tranzitfoglalkoztatási Egyesület, 2022. 213 p. ISBN 9786150159669.

Biró Barbara

„A fájdalom tanítás, a gyógyult seb a rekonstruált mű – erre tanít a japán kincugi művészete” – olvasható a wmn.hu internetes oldalon. Különlegessége, hogy a széttört vázakat, edényeket nem dobták ki, hanem arannyal megjavították. A jellegzetes és feltűnő szín így kihangsúlyozta az eltört, majd újraalkotott tárgy hibáit, ami ezáltal még értékesebbé vált. Útmutatóként is értelmezhetjük a japán művészet ezen szemléletét: nem kell, nem szabad takargatni az életünk során keletkezett hibákat, átélt traumákat és velünk született tökéletlenségeket, hiszen ezek tesznek minket erőssé, egyedivé. Úgy gondolom, hogy „A reziliencia felismerése és erősítése kisgyermekektől kezdve” elnevezésű projekt tréningmódszerének fejlesztése keretében megvalósult „Amit eddig nem is tudtam magamról” című könyv borítója is ezt szimbolizálja. A kötet központi fogalma a reziliencia, ami a boldogulás a nehézségek ellenére szinonimájaként is értelmezhető. „Az oktatás-szociológiai tanulmányok reziliensnek tekintik azt a tanulót, aki hátrányos családi háttere ellenére sikeres iskolai pályafutással rendelkezik.” (9) Ha összehasonlítjuk a kincugi művészetet és a reziliens életutakat, megállapíthatjuk, hogy a hátrányok, a nehézségek ellenére mind a kettő még értékesebbé, egyedibbé vált. A könyv szerzői kiváló párhuzamot állítottak a kötet központi fogalma és a japán művészet szemléletmódja között, kreatívan használták e szimbólumot, elgondolkodtatóvá és figyelemfelkeltővé tették a kötet borítóját.

Ne ítélj meg könyvet a borító alapján! – szokták közhelyesen mondani. Vagy mégis? Nos, az olvasott könyv egyike azon olvasmányoknak, amelyek megcáfolják e kijelentést. Mind a téma, mind a szerkezet, mind pedig a kötet egyedisége és a szerzők könnyed stílusa élvezetessé teszi a kötet olvasását. A könyv elolvasása után az olvasónak világossá válik a cím jelentése is. Az egyes szám első személyben íródott kijelentés előrevetíti, hogy a tréningrésztvevők „hangja”, gondolatai is nagy szerepet kapnak a fejezetben.

A könyv egy nemzetközi kutatócsoport munkája. A cím felett feltűnnek azoknak a szerzőknek a nevei, akiknek köszönhetően megszületett a kötet: Magyarországról Kovács Edina, Ceglédi Tímea, Romániából Bordás Andrea, Berei Emese Beáta, Szlovákiából pedig Hafičová Hedviga és Dubayová Tatiana képviselteti magát a szerzőgárdában. Bár a szerzők kutatási területei nem teljesen egyezők, mégis láthatunk közös érdeklődésre utaló kulcsfogalmakat tudományos műveikben, mint pl. reziliencia, lemorzsolódás, pedagógusok, hátrányos helyzet, roma tanulókra irányuló figyelem. A téma iránti kutatói elköteleződés volt az, ami mozgatórugóvá vált e könyv megszületésében, hiszen mindegyik szerző korábbi munkásságában megtalálhatunk több idegen és magyar nyelvű cikket a felsorolt témákban. A kötet

színvonalát emeli, hogy a szerzők különböző országból származnak, ugyanakkor arra is remélhetünk választ kapni, hogy vajon a tapasztalatok, eredmények, jelenségek az említett országokban hasonlóak vagy eltérőek.

A bevezetésben részletes tájékoztatót kap az olvasó a kutatási projektről, annak céljairól, lépéseiről, résztvevőiről stb. Bár több mindenről is olvashatunk az első oldalakon, elsősorban a projekt célját említenénk meg: interdiszciplináris módszerek gyűjtése, kutatása, amelyek segítenek a reziliencia erősítésében már a gyermek korai életszakaszától. A projekt időintervalluma két év volt. E rövid idő alatt több szellemi terméket hoztak létre, többek között egy rezilienciával kapcsolatos tréningmódszert.

A projekten belül megvalósuló kutatás komplexitását bizonyítja, hogy öt egymásra épülő részfeladatot határoztak meg: elméleti alapokat fektettek le, valamint nemzetközi összehasonlító elemzést végeztek. Ezután az említett tréningfolyamatot kísérték nyomon, majd a tréningrésztvevők a tudásukat is kipróbálhatták, amit a csapat monitorozott. Magukat a trénereket is vizsgálták interjúk formájában, végül pedig az eredményeket értékelték, népszerűsítették. „E részfeladat egyik gyümölcsét, a kutatás tapasztalatait összegző zárókötetet tartja az olvasó a kezében.” (8)

A projekt alappillére, bázisfogalma a reziliencia. Reziliens az a tanuló, aki a hátrányos családi háttér ellenére sikeres az iskolában, a tanulmányaiban. Bár tanulókat említ, a kötetben egy másik szemüvegen keresztül láthatjuk a rezilienciát. A szerzők arra vállalkoztak, hogy a reziliens életutak kulcsszereplőit, a pedagógusokat, szakembereket tanulmányozzák. E választás két okból is jelentős. Egyrészt vitathatatlan tény, hogy kiemelt szerepük van a tanuló pályafutásában mind negatív, mind pedig pozitív irányban. Másrészt az említett projekt során megvalósuló tréningen is ők a főszereplők, róluk, nekik szól. Ez alátámasztja a könyv fejezeteinek témaköreit: mindegyik a pedagógusokra/szakemberekre, képzésükre, válaszaikra, tapasztalataikra irányul.

Az első részben például a reziliencia meghatározása mellett a reziliens pedagógusok típusairól is olvashatunk (a tanulók rezilienciájának fejlesztése, származási és szakmai reziliencia). Az utóbbit mélyebben érintették a szerzők, hiszen a pedagógusszakma kihívásokban gazdag, szükség van bizonyos megküzdési stratégiára, szakmai rezilienciára, ami az akadályokkal való megküzdést, kiküszöbölést jelenti. A második egységben egy nemzetközi összehasonlítás, úgynevezett országtanulmányok során a három fent említett ország jogszabályairól, pedagógusképzéséről, hátrányos helyzetű tanulóiról kaphatunk információt, pontosabban, hogy mennyire is készítik fel a leendő pedagógusokat a hátrányos helyzetű és/vagy roma gyerekekkel való munkára. A következő fejezetet tekinthetjük a könyv tetőpontjának. A tréningrésztvevők, vagyis a pedagógusok (óvodapedagógus, tanító, tanár) és szakemberek (rehabilitációs tanácsadó, animátor, javítóintézeti nevelő stb.) gondolatait olvashatjuk.

A bemutatott kutatásban kvantitatív és kvalitatív módszereket használtak. A kérdőívben egyaránt voltak zárt és nyílt kérdések. Információt kapunk például a tréningrésztvevők neméről, életkoráról, szakmájáról, családi háttéréről is, de nyílt kérdés formájában kérdezték rá a pályaválasztásra és tudásösszetételre. Mind a kettőt több kérdéssel boncolgatták. A fejezet különlegessége, az egyéni tapasztalatok ol-

vasása mellett, a metaforavizsgálat: a kérdőív kitöltőit arra kérték, hogy jellemezzék saját magukat, a kihívásokat, a segítő személyeket és az átélt változásokat egy-egy metaforával. Olyan sokatmondó szavakat használtak, mint hegymászó, hullámvasút, szélvihar, szivárvány stb., ezzel utalva a szakma kihívásaira. A tudásösszetételről szóló alfejezetben bepillantást kaphatunk, hogy hogyan is gondolkodnak a kérdőív kitöltői (75 fő) a tudásukról és ezek keletkezéséről. Elgondolkodtató az eredmény, hiszen a formális oktatás (ilyen például a felsőoktatás, középiskola, továbbképzés) alacsonyabb helyen helyezkedik el, mint az informális tudásszerzés (saját élmény, tapasztalat), megszilárdítva ezzel a szakirodalmi állítást, miszerint a frontális oktatási rendszeren kívül szerezzük meg a munkánk, hivatásunk során használt tudásunk jelentős részét.

A kötet témájának aktualitását bizonyítja az országtanulmányokat bemutató fejezet is. Kiderül ugyanis, hogy a pedagógusképzés során esetlegesen jelennek meg a hátrányos helyzetű és/vagy roma gyerekekkel kapcsolatos módszerek, ismeretek. Legjellemzőbben csak választható kurzusokon találkozhatnak a témával, ami nem biztosítja minden hallgató számára a megfelelő tudást. A könyv, illetve a tréning során a hiányt valamilyen szinten orvosolták, a résztvevők megismerkedtek a reziliencia fogalmával és különböző módszereket is el tudtak sajátítani a fejlesztésére. A tréning három napig tartott, ezalatt elméleti tudással, rezilienciát erősítő gyakorlatokkal, emberi történetekkel és relaxációs technikákkal is találkozhattak a résztvevők. Az itt szerzett tudást a saját (önkéntes vagy hivatalos) munkájuk során is kipróbálhatták. Tapasztalataikat, élményeiket egy reflektív naplóba jegyezték fel, amiről az utolsó fejezeteiben olvashatunk.

A befejező rész egy átfogó, lényegre törő összegzést és a projekten alapuló javaslatokat tartalmaz. Feltüntették a mellékleteket (tréningtematika, kérdőív stb.), a szakirodalmat, illetve a szerzők munkásságáról is kaphatunk egy átfogó képet. A szakirodalmi lista a megalapozottságot igazolja, ugyanis 114 hivatkozást számoltunk, ebből 67 magyar, míg 47 külföldi szerzőtől származik. Mint látszik, a könyv szerkezetére jellemző a lépcsőzetesség, egymásra épülnek a fejezetek, így nem marad semmi magyarázat vagy definíció nélkül.

A kötet újszerűsége, hogy a rezilienciát egy más szemszögből mutatja be. Nagyon erős a gyakorlati vonal a kötetben, hiszen az eddigi kutatásokban leginkább statisztikai adatok vagy életútinterjúk fordultak elő, a tréningen viszont jó gyakorlatokkal is gazdagodhattak a jelenlévők. A kutatás, a tréning során a résztvevők olyan ismereteket, technikákat sajátítottak el, amelyekkel nemcsak a gyerekek, fiatalok fejlődnek, hanem ők maguk is. Lehetőségük volt reflektálni saját életútjuk tapasztalataira, problémáik megosztására, továbbá önismereti feladatokkal ismerkedtek meg. A korábbi kutatásoktól eltérően a könyvben nem arra fókuszáltak, hogy mi az oka a gyakori pályaelhagyásnak, főleg pályakezdőknél, hanem arra, hogy mivel, milyen módon lehet segíteni a pedagógusok, szakemberek munkáját, melyek azok a tényezők, amelyek támogatják a pedagógus szakmai rezilienciáját. A könyv legvégén található táblázatban összefoglalták a háromnapos tréning tematikáját. A reziliencia fogalom megismerése mellett az önbecsüléssel, az életszakaszokkal, a krízisekkel, valamint a saját történetekkel is foglalkoztak a tréningrésztvevők. Azzal,

hogy a projekt és az azt kísérő kutatás három országot érintett, még egyedibbé válik.

A szerzők stílusára jellemző az a könnyen érthetőség, amely élvezhetővé teszi a könyv olvasását. A kötet logikus felépítésű, így az olvasó számára nem marad tisztázatlan fogalom, valamint kirajzolódni látszik a szerzők magas szintű szakirodalmi jártassága, amelyet minden fejezetben érzékelhetünk. Elkerülve az egyhangúságot, a szerzők előszeretettel használtak színes ábrákat (7 db) és táblázatokat (6 db). Továbbá a tréningrésztvevők idézetei még közelebb viszik az olvasót a könyv témájához, a kutatott problémához.

Összességében elmondható, hogy a kötet kerek egészt alkot: az első oldalakon a tréning felépítéséről az utolsókon (mellékletként) pedig a tematikájáról kaphatunk ismertetést. A kutatók a tárgyalt kérdésekre szakszerűen reflektálnak, a témákat magas szakértelemmel járják körül. A könyv a reziliencia egy olyan értékes kérdéskörével foglalkozik, amely a vizsgált régió oktatáskutatásában hiánypótlónak bizonyul. A pedagógusok szakmai rezilienciájának erősítésével a gyermekek rezilienciájának kialakítását célozza. Angol és magyar nyelven egyaránt olvasható a könyv.

Bátran tudom ajánlani minden pedagógusnak, pedagógiai munkát segítő szakembernek, tanárszakos hallgatónak, akik azon dolgoznak, hogy az iskolák és a tanulók reziliensebbé váljanak. Külön javaslom azoknak, akik kihívást jelentő oktatási intézményi környezetben vagy szakmai megpróbáltatásokkal teli időszakban dolgoznak, hiszen az interjúk, a reflektív naplók és a metaforaelemzés megismerése révén megbizonyosodhatnak arról, hogy nincsenek egyedül, és a könyv párjaként megjelent jógyakorlat-gyűjtemény kézzelfogható segítség lehet.